

MUFAD YUVARLAK MASA TOPLANTISI

Dünya Ekonomisinde Yaşanan Kriz ve Türkiye Ekonomisi

Toplantı Yeri : MUFAD Merkezi
Toplantı Tarihi : 13.05.2008
Toplantı Konusu : Dünya Ekonomisinde Yaşanan Kriz ve Türkiye Ekonomisi

Toplantıya Katılanlar

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış : *(Toplantıyı yöneten) İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi*
Prof. Dr. Özer Ertuna : *Boğaziçi Üniversitesi, İİBF – Emekli Öğretim Üyesi (Okan Üniversitesi)*
Prof. Dr. İzzettin Önder : *İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Öğretim Üyesi*
Dr. Öztin Akgüç : *İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Öğretim Görevlisi*

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Yuvarlak Masa toplantımıza hoşgeldiniz arkadaşlar. Sayın Öztin Akgüç, Sayın Özer Ertuna ve Sayın İzzettin Önder. Bugün sizlerle dünya ekonomisinde ortaya çıkan kriz ve bu krizin Türkiye'ye olan etkilerini tartışmak üzere toplanmış bulunuyoruz. Tabii şu anda belki krizin etkileri Türkiye'de pek fazla hissedilmiyor ama, yakın ve orta gelecekte neyin nasıl olacağını bugünden tartışmakta ve kestirmeye çalışmakta fayda var diye mütalaa ediyorum. Bu nedenle sizlerle burada toplandık ve siz uzman arkadaşlarımla görüşlerini almak istiyorum. Sayın Öztin Akgüç siz bu konuyla ilgili görüşlerinizi açıklayabilir misiniz öncelikle.

Dr. Öztin Akgüç: İsterseniz şöyle izah etmeye çalışalım. Bu kriz nereden kaynaklandı. Doğru veya yanlış, arkadaşların görüşleri de farklı olabilir. Dünyada bir likidite bolluğu yaşandı. Amerikanın dış ticaret açıklarının büyümesi bunu büyük ölçüde etkiledi. Dünyada büyük bir

likidite genişlemesi olduğu zaman, ellerine likit fon geçen bazı yatırımcılar bunları değerlendirmek istediler. Bunun için de daha çok bunları fiziki değerlere dönüştürmek amacı gereği duyuldu. Bu bağlamda özellikle gayrimenkul piyasasında bir canlılık oldu, borsada bir hareketlenme oldu, çünkü hisse senetleri de aşağı yukarı fiziki bir değer temsil ediyorlar. Üçüncüsü şirket satın almaları ve birleşmeleri bir ölçüde finanse edildi. Hatta bazı yatırımcılar altına yöneldiler. Bunların tabii Türkiye'ye faydası da oldu. Türkiye'de özellikle özelleştirmeler dolayısıyla, şirket satmalar dolayısıyla, bu paraların bir kısmı da Türkiye'ye geldi. Fakat Amerika Birleşik Devletleri'nde gayrimenkul piyasasında ve menkul kıymetler piyasasında bir şişkinlik ortaya çıktı. Yani ihtiyaçtan fazla üretim oldu diyelim. Villalar vs. şeklinde, sanayi alanında üretim değil. Bunlar nasıl finanse edildi dersiniz, bankalar ellerindeki fonları bu şekilde plase ettikleri zaman, yeni fon bulmak gereğini duyduklarında, mortgage dedikleri gayrimenkul kredileri karşılığında,

varlığa dayalı menkul kıymet çıkardılar ve sattılar. Bunları ya risk üstlenerek dağıtırsınız veyahut da risk üstlenmeden bunu aktarırsınız. Tabii risk üstlenmeden aktarmak çok cazip olmadığı için, genellikle bankalar bunlarda risk üstlendiler. Ayrıca çıkartılmış olan bu varlığa dayalı menkul kıymetleri, diğer bankalar da satın aldılar. Öyle anlaşılıyor ki Avrupa bankaları da satın aldı bunları büyük ölçüde. Çünkü burada oldukça yüksek bir kar marjı ortaya çıkıyordu. Özellikle likiditesi çok yüksek olmayan krediler karşılığı çıkartılmış olan varlığa dayalı menkul kıymetlerde bu kar marjları çok daha yüksekti. Fakat daha sonra bu gayrimenkullerin tümü satılamayınca veyahut da bunları satın alanlar kredileri geri ödeyemeyince bankalarda kredi donması diye bir durum ortaya çıktı. Bu çoğu zaman likidite krizi diye kamuoyuna duyuruldu ama bana sorarsanız, likidite krizini doğuran veyahut da sorunu doğuran olay aslında kredilerin donmasıydı, yani kredilerin geri dönmemesiydi ve böylece Amerika'da gayrimenkul piyasasında varlığa dayalı menkul kıymet piyasasında başlayan kriz Avrupa'ya da sıçradı. Bundan İsviçre bankaları da etkilendi, İngiliz bankaları da etkilendi bir ölçüde. Bu sorunun çözümü nerededir dersiniz, bu sorunun çözümü bir kere elde birikmiş olan bu gayrimenkul stokunun bir ölçüde eritilmesi gerekiyor. Bunların fiyatları da aşırı derecede şişirilmişti. Hatta bankalar daha yüksek değerler üzerinden krediler açarak bunu teşvik de ettiler. Üstelik piyasanın durgunluğu dolayısıyla bunlar değer kaybına da uğradılar. Benim tahminim bu piyasanın tekrar canlanması ve dengeye gelmesi öyle bir kaç aylık bir olay değil, daha uzun bir sürede dengeye gelebilecek gibi gözüküyor.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Öztin Bey sizin görüşlerinizle ilgili benim bir düşüncem var. Zannediyorum dünya sanayi mal üretiminde doyum noktasına geldi gibi, yani likidite fazlası, daha fazla sanayi yatırım yapmak için kullanılmayınca, kendine yer aramaya başladı, likiditenin

oluşmasını sağlayan kaynak bankalar tabii ki. Bankalar da bunu gayrimenkul yatırımlarına, mortgage'a yönlendirmek suretiyle eritmeye çalıştılar. Bir de ayrıca yatırım fonları aracılığıyla bizim gibi, iktisaden geri kalmış veyahut da ilerlemekte olan ülkelerde borsaya gelmek suretiyle tüm dünyayı etkilediler. Ben esas kriz nedeninin, likidite bolluğunun belirmesine de, artık sanayi yatırım, üretici reel aktif yatırımlarına yönelme pek söz konusu olamadığı için bu likidite fonlarının başka kanallara aramak zorunda kalması sebep oldu diye düşünüyorum. Bilmiyorum doğru mu düşünüyorum?

Dr. Öztin Akgüç: Tabii bir görüş daha var. Finans sektörü ile reel sektör arasındaki ilişkilerin koptuğu da söyleniyor. Yani artık bankalar eskisi gibi sanayi sektörünü büyük ölçüde finanse etmiyor. Daha çok bankaların yapmış olduğu faaliyetler, gayrimenkul, mortgage üzerine. Bu sadece Amerikan bankalarında değil, çok iyi incelemedim ama Avrupa Birliği'ndeki bankaların yapısına baktığımız vakit onlar içerisindeki gayrimenkul kredilerinin payı da çok yüksek. Bütün bankacılık sisteminde bu olay kendisini gösteriyor. Niye sanayi sektörü ile gitmiyor diye düşünülebilir. Çünkü sanayi sektöründe dediğimiz olay olabilir, yani talep sorunu olabilir, talep yetersizliği dolayısıyla büyük yatırımlar yapmak ihtiyacı olmadığından kredi talepleri de daralacaktır. İkincisi belki bunlar kaynak gereksinimlerini bankalar-dan değil, başka kurumlardan sağlıyor olabilirler. Firmalar büyüdükçe kendileri kaynak yaratmaya başladıkça veyahut da başka alanlarda kaynak bulma olanaklarına elverişli olunca banka kredilerine olan bağlılıkları azalır. Dolayısıyla bu olay da yaşandı zannediyorum. Bütün bunlar bir araya geldiğinde şişkin bir gayrimenkul piyasası, şişkin bir borsa, hatta altın piyasası, daha çok mala yönelme, yani fiziki varlıklara yönelme, böylece değer kayıplarına karşı korunma önlemleri oldu gibi geliyor bana. Fakat burada da

aşırılığa kaçıldığı için bir süre sonra bu yaşadığımız sıkıntılar başladı.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Teşekkür ederiz Öztin Bey. Özer Bey sizin bu konudaki görüşlerinizi alabilir miyiz?

Prof. Dr. Özer Ertuna: Ben de benzer açıdan bakıyorum ama, başka şeyler de görüyorum. Şöyle ki likidite fazlasının tabii ki önemli etkisi var. Ama likidite fazlasının giderilmesinin farklı yolları da var. Olayda piyasaların içinde doğal bir hastalık görü-lüyor. Değerlerin artışının geri beslemeli artışlara neden olması, bu çok iyi bilinen bir olaydır. Hollanda'daki lale borsasından bu yana, otuz senede bir borsa patlamaları olur. Sistem şöyle çalışıyor, bir likidite bolluğu var ama o kadar değil. Amerikan halkında, faizler düşünce ve kredi bolluğu olunca, gayrimenkul alma eğilimi arttı, mortgage kredileri ile. Bu mortgage kredileri ile gayrimenkule karşı bir talep doğunca fiyatlar artıyor, fiyatlar artınca dönemsel kazançlar artıyor. Yani krediyi %4 - %5 faizle alırken, emlak fiyatları %10 artıyor. Emlak fiyatları %10 artınca bu daha çok talep doğuruyor, insanlar gelip daha çok ev almaya başlıyorlar. Buna ekonomilerde spekülative köpük deniliyor. Bu köpük gibi şişer, köpük deniliyor, balon denmiyor, çünkü bu muhakkak patlar. Patlamayan balon olur ama, köpük muhak-kak patlar, söner. Bu borsada da çok görü-len bir şey, sun'i bir şişme. Yani fiyatlar yükseliyor diye müşteriler geliyor, ka-zanmak için geliyorlar, kazanmak için gel-dikçe fiyatlar artıyor, artan fiyatlar da başkalarını çağırıyor. Bunun patlama dönemi bazen daha şiddetli oluyor. Bu defa o kadar şiddetli olmadı ama borçlar ödene-memeye başlayınca, kredi verenlerin duru-mu riske girdi, gayrimenkullerin fiyatları düşmeye başladı. Gayrimenkullerin fiyat-ları düşünce borç sahipleri hesaplarını ya-pıp ödememeye bile gittiler. Bu arada bir milyon dörtyüzbin adet konut bankaların eline düştü. Reel sektörde yaşanan ilk kriz bu. Bunun Amerika'daki adı subprime mortgage krizidir. Esasında krizi yaygın-laştıran, bu cazip olan mortgage kredileri varlığa dayalı menkul kıymet şeklinde,

birinci kalite olmayan, orta kalite veyahut da en iyi kalitenin altındaki ya da kalitesiz enstrümanlar haline geldi. Kalitesiz enstrümanlarda getiri çok yüksektir. Getiriyi yüksek görünce Avrupa Bankaları, herkes buna hücum etti. Bu kapitalizmde görülen çok doğal bir hastalıktır, piyasalarda gö-rülen bir hastalıktır, piyasalar şişer. 1997 Güneydoğu Asya krizinde de aynı şeyler olmuştu. Emlak piyasaları şişti. Sonra emlaklar gerçek değerini almaya başla-yınca, bu yüksek faizli tahvillere, kıymet-lere para yatırmış olan bankalar çok büyük kayıplara uğradı. Kayıpları söyleyelim, 30 Nisan 2008 tarihi itibariyle 280 milyar dolarlık bir birikmiş kayıp var. Bu 280 milyar dolar dünya çapındaki kayıp. İsviçre bankaları dahil. Bir de buna ilave olarak, olayın mali sektör tarafı var, bir de reel sektör tarafı var. Reel sektörde bankaların eline inanılmaz derecede 1.400.000 adet konut geçti. Amerikan hükümetinde, bu konutlarda parasını ödemeyen insanlara yeni bir formülle ödeme imkanı yaratıp, bunların ellerinde kalmasını teşvik etme ihtiyacı doğdu ve Bush 3 Şubat 2008 tarihinde 168 milyar dolarlık bir pakete imza attı, bu sektörü desteklemek için. Esas amaç insanların evlerinde kalması. İnsanlar evlerinde kalmayınca bir felaket doğuyor, elinizde bir milyon dört yüz bin adet konut var, bu evlere talep çürümüş, inşaat sektörü geriliyor. İnşaat sektörü lokomotif sektördür, arkasından bütün sektörleri yavaşlatmaya başlıyor. Ameri-ka'daki esas panik bu, dünyadaki panik bu. Mortgage kredilerine dayalı senetlerin değer kaybetmesi ve söylediğim gibi 280 milyar dolarlık bir kayıp bu. Amerikan hükümetinin konut piyasasını canlandır-mak için enjekte etmesi gereken 168 milyar dolar var, bu ciddi bir kayıp ama, bunun esas tehlikesi arkasından gelecek olan tehlike. Eğer inşaat sektöründeki yavaş-la-ma nedeniyle ekonomide ciddi bir yavaş-lama olursa, bu daha tehlikeli olacaktır ve bu da dünyaya başka şekillerde yansya-caktır. Yani Amerika'da durgunluğun başlaması, bunu 1930'daki durgunlukla kıyas edenler var ki bu doğru

değil, böyle bir durgunluk başlarsa, bu başka ülkelere ithalat yoluyla yansiyacak.

Dr. Öztin Akgüç: Bu likidite fazlasının bu yönüyle değerlendirilmesi meselesi. Benim kanaatime göre bu kayıp 280 milyar dolarla da kalmaz.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Sayın Öztin Bey'in ve Sayın Özer Bey'in çıkış noktaları likidite fazlası var ve bu likidite fazlası felaketi ortaya koyuyor.

Prof. Dr. Özer Ertuna: Ben farklı görüşte olduğum bir noktaya değinmek istiyorum. Bunun Türkiye'ye faydalı olduğunu söyledi Öztin Bey. Ben böyle düşünmüyorum. Türkiye'ye çok mal geldi, bu Türkiye'ye çok pahalıya patladı.

Dr. Öztin Akgüç: Ben paralar Türkiye'ye geldi, Türkiye yararlandı demiyorum. Gelme ayrı bir olay, yararlanma ayrı bir olay. Türkiye yararlanmadı bundan. Değeri düşecek bir parayla siz kıymetli varlıklarınızı sattınız.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Hepimizin kabul ettiği bir gerçek var ki dünyada bir likidite fazlası ortaya çıktı. Bu likidite fazlası nemalanmak için bir yerlere akacaktı. Gayrimenkul piyasasına gitti, mortgage çıktı, borsalara gitti falan. Esas kaynak yani likidite fazlası neden belirdi ben onu merak ediyorum.

Dr. Öztin Akgüç: Biliyorsunuz Amerika her yıl 700 milyar dolar civarında bir cari işlem açığı veriyor. Amerika bunu nasıl finanse ediyor, para basıyor. Bu parayı da Amerika dışındaki ülkeler alıyor. Çin bankaları, Japon bankaları, Avrupa bankaları satın alıyorlar.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Bir likidite fazlası ortaya çıktı. Peki bu likidite fazlası niye absorbe edilemedi. Gayrimenkul yatırımlarına yönelen, bankalar aracılığı ile veyahut da fonlar aracılığı ile menkul değerler alan bu fon, neden başka yerlere akamadı. Yani sağlıklı bir ekonomiyi devam ettirecek olan alanlara neden akamadı.

Prof. Dr. Özer Ertuna: Dünyanın sorununu halletmeye kalkarsak burada altı saat, sekiz saat yetmez, gene de halledemeyiz. Ama bunun arkasında yatan çok temel faktörler var. İnanılmaz

bir tüketim rüzgârı esti. İsrafa kadar uzanan Amerika'daki tüketim. Amerika'nın dış ticaret açığı Öztin Bey'in dediği gibi 750 milyar dolarları buldu. Çin'in ise rezervleri Amerikan doları olarak, bir trilyon ikiyüz milyar doları aştı. Amerika parasını basarak tüketiyor, inanılmaz bir israf ekonomisi, Amerika da bunun farkında. Diyorlar ki 21. asrın temel sorunu, bizim maddi açlığımızı manevi tatmine çevirmenin yolunu bulmamız lazım, diyorlar. Yani Amerika'da inanılmaz bir tüketim ekonomisi kuruldu. Ve üretmediğini tüketen, parasını basarak sağlayan, parasını ihraç edip mal alan bir ekonomi. Tasarruf etmeyen ve para basarak bu işi halleden bir ekonomi.

Dr. Öztin Akgüç: Ben bir şey daha ekleyeceğim buna. Bir de dünyada bu fon yönetimi, banka yönetimleri çok kısa vadede çok yüksek karlar açıklama eğilimi içerisine girdi. Dolayısıyla bankacılıkta sosyal sorumluluk, etik değerler bir tarafa itildi. Kim kısa dönemde daha çok kar beyan ediyorsa o çok başarılı yönetici olarak nitelendirildi. Böylece fonlar çok büyük karlar beyan etmeye başladılar, bankalar büyük karlar beyan etmeye başladılar. Ama bu aslında sağlam bir temele dayanmıyordu. Nitekim bu köpükler söndü.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Bu konuda İzzetin Bey'in görüşlerini de alalım.

Prof. Dr. İzzettin Önder: Efendim iki üstat hocama katılmakla beraber ben biraz başka noktadan bakmak istiyorum. Yani Keynes'den beri şunu biliyoruz ki klasik ve neo klasiklerin aksine reel piyasalar ile parasal piyasalar bir arada çalışırlar. Bunlar birbirinden ayrılmıyorlar. Esas sorun da reel piyasalarda ortaya çıktı. Yani sizin sorduğunuz, bu finansal bolluk nerden çıktı meselesine baktığımızda sermayenin organik bileşiminin emek aleyhine dönüşmesinden ortaya çıktı. Yani sermayenin organik bileşimi emek aleyhine dönüşünce bu sefer satış hasılatı dediğimiz şey, yani çok kaba bir şekilde böyle diyelim, burada emeğe giden pay azalınca, bunlar daha fazla sermaye sahibi oldular ve onların

tasarruf oranları oldukça yüksektir. Çünkü bu tasarruflar tüketime çok fazla gitmezler artık. Şimdi böyle olunca aslında çok ilginç bir olay ortaya çıktı. Bir yerde para birikmeye başladı yatırım için, fakat o esnada aynı sebepten dolayı, yani yine sermayenin organik bileşiminden dolayı karlar gerilemeye başladı, reel üretim sektöründe. Dolayısıyla orada yatırımlar değersizleşmeye başladı bir anlamda, yani cazip olmamaya başladı. Fakat çok ilginçtir, reel piyasa cazip olmamaya başlayınca, bu paranın bir yere gitmesi gerekti, buradan da finansal kesim ortaya çıkmaya başladı. Yani borsadaki sorun nasıl oldu da, kapitalist sistem içinde günümüzde bir finansal dönüşüm yaşandı. Hatta bu dönüşümün yaşanması sonucudur ki, bizde de yirmi sene enflasyonda yüzdüğümüz halde, enflasyonun önlenmesi artık Allah'ın emri olarak karşımıza çıktı. Çünkü finansal dönemde enflasyon istenmez. Faizlerin yüksek olması istenir ama enflasyon istenmez. Çünkü enflasyon onların varlıklarını hızla eritir. Şimdi böyle baktığımızda yani sermayenin dönüşüm süreçleri sonucunda, bir yerden karların sıkışması, öbür taraftan paraların birikmesi bu bolluğu ortaya çıkardı. Finansal kurumlar ortaya çıktı zaten. Bu Keynes'den beri olan şeyler. Ama o zamanlar yavaş yavaş, hissedilmeden oluyordu, şimdi türevleri hızlanarak ortaya çıktı. Tabii bunlar piyasayı genişletmek istediler. Otomobil üreticisi gibi, buzdolabı üreticisi gibi piyasayı genişletmek istediler. Bu da ticari bir süreç. Bu sırada faiz hadleri sosyal faiz hadlerinden biraz saptı. Yani tam rekabet ortamında olması gereken faiz hadlerinden, toplumun dönüş-türme arzusu ile belirlenecek, belirlenmesi gereken faiz hadlerinden ciddi derecede saptı ve yanlış bir gösterge olarak karşımıza çıktı. Tabii bu evlere yöneldi, gayrimenkullere yöneldi, hakikaten bir miktar kriz durumuna göre, dünya piyasa durumuna göre, benzine yönelebilir, petrole yönelebilir, pirince yönelebilir, bunlar olabilir tabiatıyla. Böyle baktığımızda, peki neden patladı bunlar dediğimizde, sizin bir sorunuz da buydu, yani niye bu absorbe edilemedi. Çünkü reel

sektör ile finansal sektör ikiz kardeşlerdir. Hatta reel sektör başaktır, finansal sektör o kadar başak değildir. Yani esas motor reel sektördedir. Reel sektör bunu absorbe edemedi, edemezdi de. Çünkü yoksul ülkelerde bu absorbe edilemez. Böyle bir gücümüz yok çünkü. Ancak biz bir miktar yüksek faizle günlük ihtiyacımızı eriyerek götürüyor olabiliriz. Ama varlıklı ülkelerde ise, oralarda zaten finansal sektörün ortaya çıkmasına sebep kar haddinin sıkışması idi. Tekrar absorbe edemezdi. Yani oraya dönemezdi bu. Dolayısıyla oradaki yanlış hesaplama, işte faiz göstergeleri yanlış hesaplandı, ama bu da finans piyasalarının para kazanma arzusu idi. Yani her piyasa genişletmek ister kendini. Reel piyasalar da, diğerleri de. Dolayısıyla o da krize girdi. Ben patlamak olarak kullanmıyorum, orada da kar hadleri düşmeye başladı. Ama tabii orada bütün finansal hareketler yani finansal piyasalarda hareketler çok hızlıdır, çok görünüştür, çok görseldir hareketler. Reel piyasanın çökmesi uzun zaman alır, çok da görünmez öyle. Yani iyi tahliller lazım, bilanço analizleri gerekir. Ama finansal piyasalardaki hareketleri toplum çok kolay algılayabilir. Bir kapıcı da algılayabilir borsanın indiğini, çıktığını. Ve kısa sürede cereyan eden olaydır bunlar. Sürece baktığımızda bu kapitalist sistemin bir sonucudur. Kapitalist sistemin, piyasa-nın yansımasıdır bu. Dolayısıyla bu sistemin tedavisi de mümkün değildir. Geçici olarak mümkündür belki. Birkaç banka batır falan, ben yok olur demiyorum. Bunların hepsi parasal olay, geçitir. Ekono-mide ne kumaş azalmıştır, ne araba azalmıştır. Para bir yerden bir yere geçerken arada yok olmuştur, birisinde daha fazla kalmıştır sadece. Birileri zarar ederken birileri kar edecektir. Yani dünya varlıklarında hiç bir değişim yok, ulusal zarar, bir ülke kazanırken diğeri kaybediyor, el değiştirmedir bunlar. Finansal piyasalardaki zararlar böyle gerçekleşirler zaten.

Prof. Dr. Cevat Sarkamış: Ben sizlerle hem fikirim. Bu noktada şöyle düşünüyorum. Bir defa 25-30 sene önce ikincil pazar dediğiniz zaman, borsa dedi-

ğiniz zaman orta sınıf tasarrufluğunun parasını değerlendirmek üzere küçük çapta portföy oluşturduğu bir pazar anlaşılıyordu. Sonradan yatırım fonlarının ortaya çıkması ile, ki yatırım fonları da bu küçük tasarrufları bir araya getirip, pazarda daha az riskli yatırımlara dönüştürme olarak ortaya çıkmıştı. Bu yatırım fonları bugün benim gördüğüm kadarıyla pazarlarla ilgisini kesmiş, hisse senedi, tahvil yatırımını yapmış, portföyünü oluşturmuş, katılımlı belgelerini ortaya koymuş ve tamamen borsadan müstakil alınıp verilen bir kıymetli evrak haline gelmiş gibi geliyor bana ve tabii borsada meydana gelen artışlar azalışlar, fiyat artışları fiyat düşüşlerinin reel sektör ile bir alakası yok gibi. Yani o firmanın bilançosunda kötüleşme mi oldu da fiyatı düştü veya iyileşme mi oldu da fiyatı yükseldi, hiç ona bakmadan borsada fiyat iniyor, çıkıyor ve bu iniş çıkışlardan da yatırım fonları kara geçiyor gibi geliyor bana. Şimdi burada hep mesele şuraya geliyor. Bankacılık sektörü de eski bankacılık sektörü değil. Yani kısa vadeli kredi veren, orta vadeli kredi veren, reel sektörü besleyen bir sektör olmaktan çıkmış, bugün tamamen kar amaçlı, özellikle tüketim kredilerine portföy oluşturmaya veyahut da gayrimenkul mortgage kredilerine meyil veren bir sektör haline geldi ve özellikle sizin dediğiniz gibi reel sektör ile finans sektörü arasında bir kopukluk oluştu.

Prof. Dr. İzzettin Önder: Kesinlikle. Ben borsa uzmanı değilim ama kesinlikle alakası var. Türkiye bağlamında krizin yansımalarını söylemiyorum. Amerika'da da keza böyle. Niçin finans kurumları bu kadar istekliler, biz kredi verelim diye. Hatta faizleri yanlış gösterge olarak kullandılar. Çünkü onların ürünü buydu. Kredi kredidir onlar için, onlar satmak isterler. Peki onların arkasındaki destek neydi. Çünkü reel piyasada kar hadleri sıkışmaya başladı. Reel piyasa da bunu istiyor. Bu bizde çok net gözüküyor. Evler gibi arabalar da bu şekilde. İnsanlar gidiyor araba alıyor, üç ay sonra ödeyemiyor, arabayı banka alıyor, ne kadara satsa onu düşüyor, geri kalanı gene

krediyi alan ödüyor. Yük gene halkın üzerinde kalıyor. Peki bunu kim destekliyor? Diyalektik olarak baktığımızda bunu araba üreticileri destekliyor, çünkü arabayı başka türlü satamıyorlar. Satamazlar da zaten. Dolayısıyla Amerika'ya baktığımızda, niye eve yönlendiler diye baktığımızda, çünkü artık dayanıklı tüketim mallarında veya diğer tüketim mallarında kar hadleri düştüğünden, muhtemelen evde daha fazla olduğundan bu sektöre yönelme olmuştur. Piyasa böyle bir şeydir, kar nerede ise talep oraya yönelir, ama gerçek hayata dönünce, yani ödeyememe durumları ortaya çıkınca, şimdi mortgage ile para karşılığında aldığımız evin kredi değeri iki türlü ortaya çıkar. Ya siz reel sektörde kazandığınız para ile ödeyeceksiniz bu borcu, ya da evinizi satacaksınız. Şimdi burada o kadar yanlış bir hesap yapıldı ki, finans firmaları öyle bir hata yaptı ki, reel sektörde kazandığı para ile ki bu reel sektörün dönüşümü demektir, kar hadleri demektir bir anlamda, yani öyle bir hesap yapmak lazım, karşılayamamaya başladı bir anda. Bu sefer adam evini satmaya kalktı. Evini satmaya kalkınca bu sefer de fiyatlar ters dönmeye başladı. Yani o da karşılamamaya başladı. Anlatabiliyor muyum, çünkü o da reel sektör ile ilgili. Başta bir yanlış algılamaya yapmışlar. Kim yaptırdı bu yanlış algılamayı. En arkada reel sektör var. Ortada finans sektörü var. Özer Hocanın dediği gibi diğer sektörlerdeki kar marjları daraldığı için, kar marjı yüksek olan bu sektöre doğru kaydı reel sektör. Diğer sektörler gerileyince muslukçu da, betoncu da, çimentocu da malını satmak istiyor. Hakikaten inşaat sektörü müthiş bir sektör, etrafı dallanıp budaklanan bir sektör. Ve bu sektör henüz o genişliğiyle karlılığını sürdürebiliyor.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Peki İzzetin Bey şöyle diyebilir miyiz? Artık reel sektör dünya ekonomisinde giderek etkinliğini kaybediyor veya geriliyor, bunun karşılığında da diğer sektör, mesela finans sektörü ki finans sektörü bundan yarım asır önce çok paralar kazanan bir sektör

değildi. Bankacılık sektörü böyle bir sektör değildi. Böyle bir değişim oluyor mu dersiniz? Reel sektörde reel aktif yatırımların yavaşlaması, üretimin artık tepeye vurmuş olması sebebiyle artırılamaması...

Prof. Dr. İzzettin Önder: Finansal sektörün patlaması, Özer Hoca köpük dedi, Öztin Hoca balon dedi, bu kavramlar bana muğlâk geliyor biraz. Finansal sektörün patlaması kaçınılmazdı. Finans sektörünü şişiren reel sektördür. Reel sektörde kar hadlerinin sıkışması, aynen bir tsunami gibidir, tsunami denizde giderken fark edilmez, ama kıyıya yaklaştığında müthiş bir şekilde ortaya çıkar. Yani reel sektörde kar hadleri makul düzeyde giderken, yani bu kadar sıkışmasaydı, yani %10-12'lerde giderken bugün %3-5'lere inmişse bu ciddi bir sıkışmadır. Onun için buralara geliyorlar zaten. Çünkü bir sıkışma olunca, doymuş hale gelince, buralarda biriken paraları bir şey yapmak lazım, bir yerlere, daha karlı alanlara yatırmamız lazım. Finans sektörü onun için şişmeye başladı. Şişerken sizin dediğiniz gibi finans sektörüne yüksek paralar geldi dediysek, bu paranın el değiştirmesidir. Bu milli gelir açısından reel bir kar değildir. Yani reel bir şey yaratılmıyor, sadece para el değiştiriyor, yani getirinin karşılığında yaratılan reel bir şey yok. Milli gelirin hesabına borsa girmiyor zaten. Yani biri kredi almış, ödeyememiş filan, para birinin cebinden diğerinin cebine giriyor.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Yani reel sektör tarafından yaratılan gelirin paylaşımıdır.

Prof. Dr. Özer Ertuna: Para cepten cebe geçer ama, yarattığı yankılar finans sektöründeki çöküşler, ekonomide çok ciddi sonuçlar yaratır. Mesela şu anda 500 büyük-firmanın %40 civarında açık pozisyonları var. Bu açık pozisyon sebebiyle bir kriz sonucu değerleri, parasal değerleri onda bire düştüğü zaman el değiştirecekler. Bakın dünya üzerinde bu krizlerin, bunalımların çıkması başka modellere de bağlanıyor. Bir model gene kapitalizme ters düşen, ama işçi yönetimindeki piyasa

modellerinin teorisyeni Yarosa Vanec, şu anda yazdığı son kitabında "Sosyal Sistemlerin Genel Teorisi" adlı kitabında bütün bu aksaklıkları karın düşmesine değil, işçinin maliyet unsuru olarak kabul edilmesine bağlıyor. Şimdi şöyle oluyor; kapitalist sistemde işçi maliyet unsuru olduğunda, işçi üretimde yer bulabilmek için robotlardan, makinelerden daha ucuza gelmeli. Ama makine ve robotların yetenekleri son 20 yıl içinde inanılmaz derecede arttı. İnsanların yetenekleri artmıyor oysa. Bunun üzerine bakıyorsunuz Deutschland Telekom 32.000 işçi çıkartıyor, General Motors 30.000 işçi çıkartıyor. Bunları birbirine eklerseniz, bu işçiler işte borçlarını ödeyemez hale geliyorlar. Yani reel sektör ile parasal sektör iç içe geçiyor. Çünkü reel sektörün çalışmasının kuralları maalesef parasal sektöre bağlanmış. Parasal sektör hedeflerini öyle almış.

Prof. Dr. İzzettin Önder: Vanec'in söylediği robot geldiği zaman, sermayedarın kar oranı dediğimiz sömürü oranı sıfıra iniyor. Bu çok önemli, kar oranı düştüğü zaman milli gelir artma hızı düşüyor. Mesela bugün Amerika %2 ile büyüyor. Belki bundan 10 sene sonra %1 ile büyüyecek. İşte bu, robotizasyonun veya teknikleşmenin, yani sermayenin organik yapısının değişmesinin bir sonucudur. Şimdi burada işçi kullanılmış olsaydı, iki önemli sonuç ortaya çıkardı. Yani kapitalizm kendi kendini böyle yemeye başlıyor. Bunlardan birincisi kar oranı daha yüksek olabilirdi hala, bu yanlış bir teori. İkincisi ise piyasalar daha geniş olabilirdi, ondan dolayı da aslında sermaye daha hızlı ilerleyebilirdi.

Prof. Dr. Özer Ertuna: İşçiyi çıkarırsanız piyasa nasıl genişler. İşçi aynı zamanda müşteridir.

Prof. Dr. İzzettin Önder: Ben de onu diyorum zaten. Ters işleyen mekanizmadır bu. Biz yaşlandıkça nasıl ölümümüze doğru gidiyorsak, kapitalizm de ölümüne doğru gidiyor. Ama ilaçlar olarak bu süreci biraz uzatıyor.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Veya yönünü değiştiriyor. Daha önceden reel sektör önem taşıırken, bu sefer finans

sektörü önem taşımaya başlıyor. Ama bunun ömrü daha kısa bence.

Dr. Öztin Akgüç: Ben de İzzettin Bey'e katılıyorum. Kapitalizmin sonu yok. Bunu biz söylemiyoruz, asırlar evvel klasik iktisatçılar da söylemiş kapitalizmin sonunun ne olacağını. Dolayısıyla bu kapitalizmin hastalığıdır. Yalnız biz bir kesit olarak aldık. Son olaylardan doğdu. Yoksa aslında kapitalizmin sonu yoktur. Bunlar da kapitalizmin son direnişleri. Biz burada son olayları analiz etmeye çalışıyoruz.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Efendim ben şu noktaya getirmek istiyorum. Peki, bu noktada acaba ne olacak, nereye gidecek veyahut da nasıl nereye gidilecek. Öztin Bey siz buyurun.

Dr. Öztin Akgüç: Şöyle diyelim, bugün alınan tedbirler neler, bir kere Amerika bence bir nevi intihar edercesine, bunu da tartışabiliriz, faizleri düşürüyor. Niye, çünkü Amerika resesyondan büyük ölçüde korkuyor, daha büyük bir tehlikeyi resesyona olarak görüyor. Faizleri düşürüyor, bununla da yetinmiyor ve bir takım mali politika tedbirleri de alıyor. Vergi indirimlerini artırıyor, dolayısıyla kişilerin harcayabilir gelirini artırma peşinde. Bir taraftan da faizleri düşürmek suretiyle faiz yükünü hafifletmeye çalışıyor. Bu yöntemlerle bir resesyona yani bir durgunluğu aşma politikası uyguluyor. Amerika'nın en büyük korkusu stagflasyon dediğimiz olayın yaşanmasıdır. Bunun için de tedbirler alıyor. Yalnız bu uzun vadede ne sonuç verir, onu da tabii tartışmamız gerekir. Düşünün dolar hem diğer paralar karşısında değer kaybediyor, hem de faizi düşük. Finans sektöründe bunun uzun süre devam etmesi mümkün değil. Yani hem faizi düşük olacak, hem de değer kaybedecek bir para, bu uzun süreli mümkün değil. Dolayısıyla Amerika'nın bu politikası yavaş yavaş doları rezerv para olmaktan çıkaracak, en azından göreceli olarak payını azaltıyor. Niye dolar çok büyük ölçüde değer kaybetmiyor dersiniz. Benim buradaki görüşüm çünkü Japon bankalarının, Çin bankalarının elinde büyük ölçüde dolar rezervi var,

hatta Hindistan'da da var. Bunlarda büyük ölçüde artı değer var. Doların büyük ölçüde değer kaybetmesi, onlarda da büyük bir kayba neden olacağı için, mümkün olduğu kadar doların değerinin daha sınırlı bir şekilde düşmesini doğuracak önlemler alıyorlar. Hatta belki ileride şu da olabilir, Avrupa Merkez Bankası dolar bile alabilir, dolar büyük ölçüde çökmesin diye. Bir zamanlar nasıl ki Alman Merkez Bankası bunu yaptı, tıpkı bunun gibi. Şimdilik olayı böyle geçiştirmeye çalışıyorlar. Ben de 930 bunalımı gibi bir bunalım beklemiyorum. Çünkü 930 bunalımı bir deneyim eksikliği idi. Şimdi onun deneyimi var. Merkez Bankaları ne yapacağını biliyorlar. Büyük ölçüde Amerika'da belki tekrardan mali politikalar ön plana çıkabilir, büyük yatırımlar olabilir filan. Ve böylece krizin yaygınlaşması veya derinleşmesi önlenmeye çalışılacaktır.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Tabii Öztin Bey doların düşmesi, doları depo eden Merkez Bankaları aracılığı ile depo eden ülkelerde büyük bir kriz yaratabilir. Bugün biz Türkiye olarak övünüyoruz, Merkez Bankasında şu kadar milyar dolar bir likidimiz var diye.

Dr. Öztin Akgüç: Onun kompozisyonu önemli, o likit dolar olarak ifade ediliyor ama, büyük bir ihtimalle bir kısmı Euro'dur.

Prof. Dr. Özer Ertuna: Burada Amerikan ekonomisinin çok özel bir durumu var. Biraz evvel dedik ki, Amerika dış ticaret açığı veriyor ama, karşılığında para basıyor. Bu bastığı para da dünya ekonomisindeki likiditeyi artırıyor. Bir yılda 750 milyar dolar dış ticaret açığı az bir rakam değil. Bu likidite olarak dünya ekonomisine ekleniyor. Tersini düşündüğünüz zaman, şimdi insanların elinde dolar var. Biraz önce söylediğim gibi Çin'in elinde 1 trilyon 200 milyar dolar rezerv var, Japonya'nın elinde var, birçok ülkede var. Şimdi bunlar vazgeçecek olsa ne olur. Bunlar ben dolar tutmayacağım dediği zaman, o dolarla Amerikan malı alması lazım. Bu da Amerikan ekonomisini ki üretime dayalıdır, canlandırır, harekete geçirir.

Yani dolar ucuzladıkça Amerikan malları değer kazanıyor, pardon cazip hale geliyor. Ve emin olun Amerika şu anda Türkiye'den yarı yarıya daha ucuz bir ülke. Yemesi de, içmesi de, benzini dörtte bir fiyat, yani herşeyi ucuz. Sübap Amerika'nın elinde, para basarak likiditeyi artırdılar, şu anda insanlar ben Amerikan doları tutmaya-cağım elimde dese, bunu tek harcama yolu var. Bizim gibi değil ki, biz dolar bulup borcumuzu ödemek zorundayız, Euro bulup borcumuzu ödemek zorundayız. Amerika bizim gibi değil ki, Amerika kendi parasıyla borçlu. Bu para Amerika'ya mal katar. Çin ne yapıyor, Çin yalnızca ben bu yola gitmem diyor. Ben tüketim malı almam diyor, ben yalnızca tesis alırım diyor, marka alırım diyor. IBM diz üstü bilgisayar markasını alırım diyor. Onun için parasını tutuyor, harcamıyor. Amerika da akıllı. Bize her ne kadar özelleştire-ceksin, satacaksın, yabancı sermaye bak ne kadar iyi, falan filan derken, kendilerine gelince sıra, hayır diyorlar. Çin'e marka satma konusunda çok tedirgin Amerika. Ama şu anda Çin o paralarla Avrupa'dan marka alarak, tesis alarak falan harcıyor rezervini. Çin çok bilinçli bir şekilde gidiyor. Ben bu rezervlerimle tüketim malı al-mayacağım, tesis alacağım, marka alacağım, kalkınmam için eksik olduğunu gördüğüm şeyleri alacağım diyor. Bu mücadele ne kadar sürer, Avrupa da sıkıştı şu anda ucuz dolar Avrupa'yı fena vurmaya başladı. Onun için Avrupa Merkez Bankası çok haklı, dolar alarak doları kuvvetlendirmek mecburiyetinde. Aksi takdirde dünyaya kendi ihracat yapamıyor. Ekonomiler diğer ülkelerin talebine muhtaç hale geldiler, bu yeni düzende. Avrupa Amerika'ya mal satmadığı zaman zedeleniyor ekonomisi. Amerika'ya mal satabilmek için doların pahalı olması lazım. Ucuzlayan bir dolar işine gelmiyor. Avrupa'daki fabrika kapanmalarının temelinde yatan, ucuzlayan dolar maalesef.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: İzzettin Bey sizin ekleyeceğimiz bir şey var mı?

Prof. Dr. İzzettin Önder: Hocalar doğru söylediler. Ben biraz daha yapısal teorik olarak baktığımda, eğer bu finansal bir sorunsal, yani kökeninde reel ekonomi-nin sıkıntılarının yattığı bir sorunsal, bunun çözümünü 1936'da Keynes de söylemiş, çözümü piyasaları genişletmek. Teori bu, yeni bir teori de yok. Şimdi dolar ve Euro bir mücadele içindeler, bu kaçınılmaz. Çünkü gerçekten bu ithalat ihracat meseleleri; Amerika herhalde bunun hesabını yapıyor, yani bu faizler üzerindeki oyunlarını oynarken, bir yandan dolar dünyadaki referans para olmaktan çıkar mı çıkmaz mı hesabını yaparken, öbür taraftan dış ticaretini destekleyerek hakikaten Amerika'ya olan talepleri ne kadar şişire-biliriz, ne kadar destekleyebiliriz, bu hesapları yapıyor. Biz maliyeciler kamusal üretim ile kamusal arzı ayırıyoruz birbirinden. Yani public production ile public provision'ı ayırıyoruz birbirinden. O da şu; public provision kamusal arz, yani bütçeye para koyarak, bir işin yapılmasını mali olarak sağlamak, mali kaynak olarak sağlamak. Fakat aynı sebepten dolayı kamusal üretime müsaade etmeyecek. Yani sağlık için para koyun diyecek, ama üretimi kendin yapmayacaksın, üretimi her şeyi özel sektöre yaptıracaksın. Vergi toplamayı dahi özel sektöre yaptıracaksın. Çünkü zaten özel sektörün derdi bu. Üretim alanları, faaliyet alanları ve kar alanları sıkıştı artık. Dolayısıyla yeni alanları özel sektöre açacaksın. Yani diyelim ki sağlığa para koy ama hastane açma. Dolayısıyla kamusal sunum ile kamusal üretimi ayırmamız lazım birbirinden. Kamusal sunum ve kamusal üretim bir arada olduğu takdirde oluşacak olan piyasa fiyatları üretim araçlarının fiyatına eşit olduğu halde, kamusal sunuma özel arz, yani üretim yapıldığından piyasa fiyatı tüketici-nin belirlediği fiyattan veya sunduğu fiyattan belirlenecek. Bunun anlamı şudur, bütün tüketici rantları, tüketicinin sömürülmesi demektir. Tüketim rantları bir şekilde özel sektörün bir kesimine gide-cektir. Bu da başka bir sıkışıklık yarata-caktır. Mesela özelleştirmede bizim hiç anlamadığımız, yani halkın anlamadığı ve kandırıldığı

alan şudur; yani bir işin devlet tarafından yapılmasıyla özel sektör tara-fından yapılması kaliteyi ve standardı hiç değıştirmez. Özel sektör daha pahaliya mal olur, çünkü özel sektörde olan ve devlette olmayan kar saiki vardır burada. Zaten bunu telafi edebilmek için bu büyük yanlış laf olarak getirilmiştir, “özel sektör daha karlıdır” diye, hikâyedir bu. Özel sektör daha karlı diye bir şey yok, teorik olarak. Ama kamu sektörü zarar ettirilebilir, bu doğru. Özel sektör zarar etmiyor mu peki. Diyorlar ki onun zararı da karı da kendine. Böyle bir saçmalık olur mu, milli gelir orada eriyor. Yani bir adam fabrikalar açtı zarar etti, peki makineler nereden gitti, o milli servet değil mi, onlar da milli servet. Zararı bir şeye hapsetmek meselesidir bu. Özel sektör mantığı bu, bu yanlış bir mantıktır tabii. Çünkü meseleye ulusal olarak bakmak mecburiyetindeyiz, hatta global bütün ekonomi çapında bakmak zorundayız. Ben böyle düşünüyorum.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Sizin söylediğiniz ile Öztin Bey'in söylediği bende şunu uyandırdı; bu krizin çözümünde yine reel sektöre biraz hareket getirmek ve finans sektörünü geriletmek, fazla likidi-teyi mümkün olduğu kadar emmeye çalış-mak gerekiyor. Ama bu Keynes'in ortaya koyduğu teoriyle mi olur, yoksa devletçilik gibi görünüp de özel sektör yatırımlarıyla mı olur, o konu da herhangi bir kısıt yok.

Dr. Öztin Akgüç: Benim doğru veya yanlış, bir görüşüm var. Diyoruz ki demok-rasi, kapitalizmin siyasal açıdan meşrulaş-tırılmasıdır. Bu böyledir. Aslında demok-rasi falan yok. Dolayısıyla sermayenin egemen olduğu bir yerde demokrasi olur mu, olmaz, bu dünyada yok.

Prof. Dr. İzzettin Önder: Müsaade buyurursanız sermayenin egemen olduğu yerde insan meta olmuştur artık.

Dr. Öztin Akgüç: Dolayısıyla madem ki sermaye egemen, ben de daha çok şöyle düşünüyorum, ilk aşamada devlet yapsa bile, bir süre sonra özelleştirelim, devlet bu işi beceremiyor deyip yine özelleştirelim diyecekler.

Prof. Dr. Özer Ertuna: Ama İzzetin Bey önemli bir şey söyledi. Şu anda devletin parası halktan toplanan vergilerle özel sektöre menfaat aktarımı yapıyor gibi geliyor bana. Yani bu krizden çıkış da, yine belirli kimselere, zümrelere para akta-rımı ile olacak. Kapitalizm şunu savunur, kar çok önemli bir göstergedir. Çünkü kar edemeyen batır. Kar edemeyen batırıl-mıyor, yani yaptığı yanında kalıyor. Bu sosyal bir sorun olarak ortaya çıkıyor. Kapitalizmin en büyük ayıbı, çok masum bir yöntemmiş gibi, halkı koruma adına savunuluyor. Bu Amerika'da Cumhurbaş-kanlığı seçimlerinde öncesinde Bush'un bu 168 milyar dolarlık paketinin doğrudan doğruya özel sektöre yönelik olarak açıklanması, onu canlandırmaya yönelik bir şey olarak görünüyor. Oysa Bush'un bütün iddiası, ben esasında halkı koruyorum, o evlerde oturmasını sağlayacak bir yöntem geliştireyorum diyor.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Arka-daşlar ekonomik krizin nasıl ve neden çıktığını tartışmıştık. Her ne kadar genelde bir fikir birliğimiz varsa da tabii arada nüans farkları olacak. Genel fikir birliği, dünyada bir likidite fazlasının ortaya çık-ması, bu likiditenin gayrimenkul yatırımla-rına ve varlığa dayalı menkul kıymet ihracına yönelmeye başlaması sonucunda böyle bir kriz ortaya çıkmış. Tabii bu krizin çok ciddi noktalara varmadan kapatıla-bilmesi, ortadan kaldırılabilmesi nasıl olur, biraz bunlara da değindik. En son olarak da Amerika'nın hem cari açıklarının olması hem de aynı zamanda faiz oranlarını aşağıda tutmak suretiyle, belki de sanayi sektörüne, reel sektöre biraz daha üstünlük vermeye çalışarak, finans sektörünü geriletme gibi bir takım politikaları uygulayabilir dedik. Şimdi Türkiye bu krizin neresinde, yani böyle bir kriz Tür-kiye'de şuan hissediliyor mu, hisedilmiyor mu? Sizin görüşlerinizi alalım Özer Bey.

Prof. Dr. Özer Ertuna: Bu krizin Türkiye'ye çok önemli dersler vermesi lazım. Yani Türkiye'nin ders alması lazım. Yani direk olarak Amerika'da tanımlanan

ipotekli kredilerin, varlığa dayalı menkul kıymete çevrilmesi sonucu bir kriz yaşanması gibi bir sonuç Türkiye’de büyük çapta olamaz ve Türkiye bankalarının da zaten bu tür araçlara yoğunlaşmasının imkanı yok. Ama alınacak ders çok fazla. Derslerden bir tanesi Türkiye’de değil ama, İstanbul gibi bazı şehirlerde, inanılmaz derecede Amerika’daki hastalık başlamış durumda ve şiddetle ilerliyor. Yani konut fiyatları şişmiş vaziyette. Buradan kaynaklanan Amerika’dakine benzer ama daha düşük bir derecede kriz olabilir, emlak krizi olabilir Türkiye’de. Ama daha önemlisi, daha vahim olan Türkiye’de benzer bir şekilde kredi kartı borçluluğu artmakta. Öyle bir duruma geldi ki bu ülkemizde, artık borçlular borçlarını değil, borçlarının faizini ödemek için başka bankalardan borç alıp, para-larını döndürmeye çalışır vaziyete geldiler. Yani bu çok benzer bir şey, yıkım, kredi kartları borçları ile ilgili yaşanabilir Türkiye’de. Türkiye’nin hem konut alanında, hem kredi kartları alanında şuanda durumu iyice tahlil edip, ciddi tedbirleri bugünden alması lazım, aksi takdirde Amerika’da gayrimenkul konusunda yaşanan kriz, Türkiye’de daha yaygın bir şekilde konut artı tüm kredi kartları borçları ile ilgili yaşanabilir.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Özer Bey sizin evvelden beri bir görüşünüz var, bu toplantılarda dile getirdiğiniz. Türkiye soyuluyor diyorsunuz. Çeşitli göstergeleri de var bunun. İşte tarım üretimini azalt, dışarıdan al, sanayi üretiminde yavaşlama gerileme yoksa bile Çin mallarının Türkiye pazarlarını işgal etmesi falan.

Prof. Dr. Özer Ertuna: Ben bir örnek verecektim. Likiditenin artması Amerika’da krizi besledi, konut kredilerinin veyahut da emlak fiyatlarının artmasını besledi. Türkiye’de ise, bizim cari açıklarımızı kapamamızı kolaylaştırdı. Cari açıkları kapamayı kolaylaştırdı, ama bunun maliyeti ne oldu. Benim resmi rakamlara yani devlet planlama rakamlarında yaptığım hesaba göre, 2002 yılından 2007 yılı sonuna kadar Türkiye’nin sıcak paraya, yalnızca devlet

kağıtlarına yatan sıcak paraya ödediği maliyet 38 milyar dolar. Halbuki bir GAP Projesi bile, ki Türkiye’nin en büyük projesidir, 15 yıldır yatırım yapılıyor, hala 20 milyar dolar harcanabildi, barajlar Urfa Tüneli ve sulama kanallarının bir kısmı yapılabildi ve 20 milyar dolar harcandı. Biz 2002’den bugüne 38 milyar dolar ödemişiz bu sıcak paraya, bir de borsadakini hesaba katar-sak, benim tahminime göre orada da yaklaşık 48 milyar dolar, 2002’den buyana sıcak paraya kaptırmışız. Sıcak para reel üretime katkıda bulunmuş mu, hayır, sıcak para, parayla para kazanan bir araçtır. O bakımdan bu likiditenin maliyeti Türkiye’ye çok büyük olmuştur, bu sebeple Türkiye ekonomisi çok kırılğan hale geldi. Benim söylemek istediğim bir şey var, Türkiye bu dışarıdaki ekonomik gelişmeleri bahane ederek kendi suçlarını affettirmeye çalışıyor. Kendi hatalı ekonomik politikalarını örtmek için. Bakın yurtdışındaki kriz bizi de vurdu, bizi de vuracak diyerek sanki bizim doğabilecek bir krizde sorumluluğumuz yokmuş gibi bir havaya girmeye çalışıyor Türkiye, bu çok yanlış.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Peki şu olabilir miydi acaba, düşünersek, dünyada, batı aleminde bir likidite fazlası ortaya çıktı, adamlar bu likidite fazlasını bir yerlere kanalizasyon için, bir takım tedbirler almaya çalıştılar. Özellikle de gayri-menkul yoluyla değerlendirmeye çalıştılar. Bu arada da Türkiye’de sıcak paraya yüksek faiz ödenmesi nedeniyle, Türkiye’ye büyük para aktı. Ve Türkiye de bundan yararlanarak, hastalığını gizleyerek, dış ödeme açıklarını böylelikle kapatma yoluna gitti. Şimdi bu likidite fazlası, acaba Türkiye’ye akan para, devlet hazine bonosu maliyetini daha aşağıya çektiğimizde de-vam edebilir miydi? Çünkü bugün Amerika’da, Avrupa’da doların yıllık getirisi %4, %5’tir. Türkiye’de nedir, adam girdi çıktı yaptı, hazine bonosundan en azından %18 faiz alıyorlar, bunun çevirme farklarını düşerseniz %15 olur getiri, 4 ile 15 arasında da ciddi bir fark olduğundan bu para Türkiye’ye geliyor.

Prof. Dr. Özer Ertuna: Bunu ikiye ayırmak lazım. Devletin ödediği enflasyon-dan arındırılmış reel faiz %8 - %10 dolaylarında ki dünya standartlarının çok üzerinde. Ama reel faiz, bir de döviz ucuzladığı için bundan elde ettiği kazancı da kattığımız zaman getiri %10'dan %25 ile %35 aralığına çıkıyor. Bakın %35 ne risk primiyle açıklanır, ne kapitalist teoriyle açıklanır, hiçbir teoriyle açıklanacak bir rakam değil bu.

Prof.Dr. Cevat Sarıkamış: Ben de onu söylüyorum. Batı dünyası ortaya çıkan bu likidite fazlasını eritmek mecburiyetindeydi. Onu eritirken Türkiye'ye geldi, biz neden çok yüksek bir ödeyerek aldık bu likiditeyi, o zaten gidecek yer arıyordu.

Prof. Dr. Özer Ertuna: Hayır, Türkiye bu likidite fazlasını yatırımlara kullanabilirdi, yani bu gelen paralar üretime değil, tüketime gitti.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Özer Bey, ben şunu söylüyorum. Adama %25 - %30 kazandırmak yerine, %15 de kazandırsak, gene gelecekti. Yani eğer bizim devletimiz daha akıllıca davranabilirdi. Onu iyi kullandı kullanmadı, o da ayrı bir konu tabii ki. Bilmiyorum buna katılıyor musunuz?

Dr. Öztin Akgüç: Benim görüşüm şu, yüksek faizden ziyade, beni rahatsız eden husus; Türkiye bütün büyük tesislerini kaybetti. Keşke o para borç olarak gelseydi ve sonunda borç olarak da gitseydi. O para geldi, gelip sadece kamunun telekomunu vesairesini almadı, geldi Koç'tan aldı, Sa-bancı'dan aldı, Eczacıbaşı'ndan aldı, Finansbank'ı aldı, bankaların büyük bir kısmını aldı. Yani o para geldi ve böylece değerlendirildi Türkiye'de, Türkiye kaybetti burada. Biz bunun farkına varmadan, ne iyi biz bunları yüksek fiyatlarla sattık diye övündük bir de. Bilmiyorum anlatabildim mi.

Prof. Dr. Özer Ertuna: Bir de sermayenin rengi olmaz, ha Koç'un muş, ha John'unmuş gibi şeyler de söylendi. Paralardan gelirse gelsin, başımızın üzerinde yeri vardır, denildi. Bunlar çok büyük hatalardır. Bu uluslararası sermayenin dünya düzeni altında, gelişmiş ülkelerin

refah düzeyini korumak için sömürmeye ihtiyacı vardır. Tarihten biraz ders alalım, bütün Güneydoğu Asya veya Güney ve Güneydoğu Asya'nın serveti, zengin ülkelere Doğu Hindistan kumpanyası tarafından aktarılmıştır. Ve bunun batı ayağı da Amerika kıtasını sömürmeye yöneldi. Evet sermayenin rengi vardır, çünkü o renge göre sen sermayenin hangi hedefe yöneleceğini saptarsın. Yabancı sermaye, Türkiye'deki sanayiye ve ekonomik kalkınmayı zedeleyecek şekilde de hareket edecektir. Yani soymaya gelecektir.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Ben meseleye bir taraftan baktım. Yani sadece sıcak paraya baktım. Aslında Türkiye afeder-siniz çok yönlü soyulmaya başladı. Bir taraftan reel sektörle ortaklık kurmak veya şirketleri satın almak, bankacılık sektöründe şirketleri satın almak, bunun yanında gayrimenkuller satın almak suretleriyle çok yönlü bir soygun devam ediyor ülkemizde. Biz yerel varlıklarımızı kaybettik.

Dr. Öztin Akgüç: Bence sıcak para-dan ziyade esas soygun burada oldu. Telafi edemeyeceğimiz değerlerimizi kaybettik.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış : Mesela şöyle söylüyorlar, İsrail kurulduktan sonra Filistin'de topraklar satın almaya başladı, ondan sonra dedi ki arkadaş bu toprakların tapusu benim, sen ne oluyorsun, dedi diyorlar. Şimdi Türkiye'de de GAP'ta İsrail'in bir çok gayrimenkul satın aldığı söyleniyor. Kendisi almasa bile burada bir-takım işbirlikçiler var. Bu soygunculuğun başka bir yönü. Buyrun İzzettin Bey.

Prof. Dr. İzzettin Önder: Bu kapitalist sistemin metalaştırmasının bir yönü. Tabii Türkiye soyuldu ama, ben hocarımdan farklı değil, ama biraz daha genişleterek almak istiyorum. Türkiye Kurtuluş Savaşında sömürgeci orduları kovmuştur. Ama Kurtuluş Savaşından sonra, İzmir İktisat Kongresi hukuku da öyledir maalesef, bunu kimseyi suçlamak için söylemiyorum, Devletçilik dönemi dışında, Türkiye hep soyulmuştur. Bu dönemde 1930 ile 1945 arası diyelim, ya da Atatürk'ün ölümüne kadar olan dönemdir.

Ama genel hatlarıyla baktığımızda, bu çevre merkez ilişkisidir, bu kimsenin elinde olan bir şey değildir. Mesela 1950'de Tür-kiye bir ticari emperyalizm ile soyul-muştur, 1958'de biliyorsunuz morotoryum ilan etti, IMF danışmanımız oldu. Ben isim zikretmeden bir örnek vereyim. Bir Ame-rikan firması bir ürün üretmek için Türki-ye'de fabrika açtı. Ben o zaman doktora yapıyordum, yani 1964'ler falan. Mısır'daki bir ihalede o ürün Amerika'dan ihaleyi almış. Ben tabii anlayamadım o zaman. Peki dedim niye biz alamadık ihaleyi, bakın Mısır'a biz daha yakınız. Biz satamadık, çünkü patent anlaşması, bazıları buna pa-tent hakkı diyorlar, ben buna sömür-geleştirme hakkı diyorum, patent anlaş-masına göre o ürünün çok temel girdileri yani teknoloji yoğun girdileri diyelim, Ame-rika'dan geliyor. Amerika bitmiş ürünü diyelim ki 2 dolara verirken, daha o parça-ları bize 2,1 dolara satıyor. Dolayısıyla biz satamazdık bu ürünü. Nitekim montaj döneminden sonra da biz ne yaptık 1 sent'e yada 1 dolara muhtaç ülke haline geldik. O zaman da soyulmuştuk. Dolayısıyla böyle baktığımızda Türkiye hep soyulmuştur. Tabii kapitalist sistem sıkışıp da çevreye saldırınca, küreselleşme böyle bir şey tabii, medeniyet falan değildir küreselleşme, başlayınca soyulma hızlandı ve çok aşikar oldu. Yani bu sayın başbakanın ayaklar ifa-desi ne kadar cesurca, artık hiç kanıksan-madan açıkça hiçbir müdanası olmadan söylene-bilen bir laf ise, milletin bunu normal olarak kabul etmesi gibi, sömürü de bu hale geldi artık. Bunda çok yanlış bir şey de yok. Şimdi Öztin Hoca çok güzel bir şey söyledi, biz hakikaten bu cari açığın kapatılması demeyeyim de müsaade eder-seniz, cari açığın anlık finansmanını sağlı-yoruz bunlarla. Yoksa cari açık kapan-mıyor. Çünkü cari açık akım olarak her dönemde, organik olarak aynı açığı giderek artarak verecektir. Ama bir sene bir yerden para bulduk mu, o seneki finansmanı biraz kolaylaştırmış oluyoruz. Yoksa organik olarak çözdüğümüz bir olay yok.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Bizim iktisat kitaplarında okuduğumuz bir şey var. Herhangi bir ürün ülkeye bakmaksızın nerede en ucuza üretilebiliyorsa, orada üre-tilir. Ama bunun karşılığında, bunu işleye-bilmesi için ülke olarak dikkate aldığımız zaman, Türkiye bir şeylerin üretimi için daha uygun bir ülke ise, Türkiye'nin de başka birtakım şeyleri gidip başka yerlerde üretmesi lazım, dengeyi sağlayabilmek için. Bana öyle geliyor ki globalleşme denilen olay sadece bir merkezin bütün dünyaya hakim olması demek gibi bir şey.

Prof. Dr. İzzettin Önder: Bakın bana bir tane sermaye gösterebilir misiniz ulus-lararası, İngiltere ile Zimbabve'nin, hatta o kadar abartmayalım Amerika ile Belçi-ka'nın belki Belçika'nın vardır, hatta İtal-ya'nın, hatta İspanya'nın. Yok böyle bir şey. Bunlar büyük devletlerin sermayeleri. Bunların hepsi güzel kelimelerle bizi uyutma mekanizmalarıdır. Şimdi siz diyor-sunuz ki, karşılıklı bizim de satmamız lazım diyorsunuz. Güzel de globalleşme dediğimiz şey globalleşme değil aslında. Bu sermayesel kararların merkeze çekilmesi, ama onların uzantılarının, yani sömürgeci ağlarının çevreye yayılmasıdır. Diyorsunuz ki geldiler, bizim firmalarımızı aldılar. Bunların kararı bizde değildir aslında. Bunların kararı çok önceden konulmuştu. Yani kapitalizm bir dünya sistemi olacak. Dünya sistemi olarak, çevreden başlayarak önce proleterleştirecek insanları, ondan sonra da yoksullaştıracak. Bakın bir gaze-tede şöyle diyor, her açılan süpermarket bilmem kaç bakkalın kapanması demek diye yazıyor. İşte bu proleterleştirme süre-cidir. Bir yerden sonra da yoksullaştırma başlayacak. Ama bu tabii finans dünyası gibi anlık olmuyor, bir günde olmuyor. Bunlar uzun vadede olan şeyler.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: İzzettin Bey, bu analizler sonucunda şöyle bir şey çıkıyor ortaya, efendim hangi hükümet iş başına gelirse gelsin, bu gidişin önünü alamayacak. Efendim ben süpermarketle-rin bu kadar açılmasına müsaade etmiyo-

rum, çünkü benim bakkalımı batırıyor diyemeyecek gibi geliyor bana.

Prof. Dr. İzzettin Önder: Bir şartla, hükümetler halklara doğruyu söylemiyor. IMF heyeti Türkiye'ye geldiğinde ben sayın başbakanın yerinde olsam, derim ki bakın ben halka bunu anlatamıyorum derim, mesela faiz dışı fazlayı anlatamıyorum derim. Demin siz dediniz ya, yani biz daha düşük faiz versek, zaten bunlar razı olmayacaklar mıydı? Eğer biz borçluysak gücümüz de vardır bir yerde. Dolayısıyla bunu kullanabilirler.

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Ben orada değilim. Bana göre bundan sonra ül-keci, üniter devlete büyük önem veren bir başbakan gelse dahi bu noktadan sonra bu işte pek başarılı olabileceğini zannetmiyorum.

Dr. Öztin Akgüç: Bir yerde benim fikrim şu; halkın direnci burada son derece önemli bir olaydır. Eğer halkın dirençsiz ise hiçbir şey yapamazsınız. Halk dirençli ise her şeyi yapabilirsiniz. Ben kimsenin gelip Türkiye'yi işgal edebileceğini sanmıyorum. Afganistan'daki rezaletten sonra, Irak'taki rezaletten sonra, yedi senedir Afganistan'a egemen olamadılar, yedi senedir Irak'a egemen olamadılar. Ki içlerinde işbirlikçiler var, Kürtler var, bölünmüş oldukları halde, çok kolay bir şey değil, bir memlekete gelip de egemenlik kurmaya çalışmak.

Prof. Dr. Özer Ertuna: Burada benim biraz farklı görüşüm şu. Biz bunu bilinçlenerek, yayarak aşabiliriz, bu toplan-tımızın amacı da bu. Ama benim inancım şu; oyunun kurallarını iyi çözmemiz lazım, oyunun kurallarını çözdükten sonra, biz mevcut mekanizmayı, kendi ulusal planla-rımız ve projelerimiz ve stratejilerimiz çerçevesinde yürütürüz. Bunun çok güzel bir örneği Çin örneğidir. Yabancı sermayeyi çekti. 1,40 dolar işçi maliyetleriyle, gündelikle çekti, ama tasarımı öğrendi, tedarik öğrendi, üretim teknolojilerini geliştirdi. Aptal görünüp akıllıca davrandı. Know – how denilen şeyle bütün bu beceriyi kaptı. Kaptıktan sonra şimdi yavaş yavaş yabancı sermayenin Endonezya'ya ve

çevre ülke-re kaymasına müsaade ediyor. Ve kendi mallarıyla, kendi geliştirdiği teknolojilerle şu anda, aldığı teknolojilere ilaveler yapı-arak, pek çok alanda hakimiyetini sürdürüyor. Şu anda Batı %2, %1 gibi bir kalkınma hızı gösterirken, Çin, Hindistan %9 büyüyor yılda ve çok sağlam adımlarla gidiyor. Ama bunlar oyunun kurallarını çözdü. Bizim oyunun kurallarını çözmemiz gerekir her şeyden önce. Söylenenlere değil, yapacağımız tahlillere inanmamız, güvenmemiz lazım.

Prof. Dr. İzzettin Önder: Özer Hoca güzel kullandı ama, oyunun kuralı lafını biraz modifiye etmemiz lazım. Yani oyunun kıyısında kaldığımızda bunlar başımıza geliyor.

Prof. Dr. Özer Ertuna: Ama ben oyunun kurallarını uygulayalım demedim, oyunun kurallarını çözüp, kendi stratejilerimizi oluşturalım dedim.

Prof. Dr. İzzettin Önder: Doğru efendim. Çin'e baktığımızda, stratejisine baktığımızda, bir arkadaşıyla beraber doktora çalışması yaptık, ben danışmanıydım. Tam hatırlamıyorum ama 12. ya 13., Çin yeni bir plan yaptı ve o planın ruhu şu; şimdiye kadar biz kapitalistlere pervasızca açıldık diyor. Nitekim sanırım evvelki sene Çin'in dış ticaret fazlasına baktığımızda, büyük çapta yabancı firmaların karları gözü-küyor. Ve şöyle bir hedef koymuşlar; ben yine tam hatırlamıyorum, ya beş yada yedi sene içinde biz devletçiliği öne çıkaracağız diyorlar. Çünkü ne de olsa Çin müthiş bir gelenekten geliyor. Tabii bu Sovyetlerden biraz daha farklıydı. Yani Çin'in özel sek-töre açılımı biraz daha müsaitti, yani kuru-luşu öyleydi. Yani Maoist felsefe öyleydi. Ama Çin şimdi yavaş yavaş değişiyor. Şim-di Amerika bunun karşısında ne yapacak, bunu bilemem. Biz buna bakmadık doktora çalışmamızda doğrusu. Fakat Çin'in orda Amerika'nın elini zayıflatan başka bir olay var. Çin ihtilali yapılırken, yani Maoist devrim yapılırken, Çin zenginleri yakın adalara göçmüşlerdir. Bugün Çin'e gelen yabancı sermayenin bir kısmı da bunlar, Amerika'nın da var, Japonya'nın da var

fakat bir kısmı da bunlardan oluşuyor. Yani sarı yabancı sermaye. Çin'in bu kadar açılması kapitalizmin içinde, biraz o sarı yabancı sermayenin rolü olmuş. Çin şimdi kendisini toparlıyor ama, toparlayabilir mi bilmiyoruz, ama böyle bir programı var Çin'in. Hazırladıkları plan fevkalade devletçi.

Prof. Dr. Özer Ertuna: Ben şunu diyorum, kendi planını bilinçli olarak aşama aşama uyguladı, yani doğrudan bir strateji değil, basamaklı strateji kullandı ve şu anda yeni planda milli gelir artışına değil, refahın ülke sathına yayılmasına, şehir ile köy farklarını gidermeye, güney ile kuzey farklarını gidermeye çalışacaklar.

Kapitalizm bunu yapmıyor. Bizim bu yeni dünya düzenini çözebilmemiz lazım. Çözüm kendi stratejimizi oluşturmamız lazım. Türkiye 1980'den beri yani Washington uzlaşma-sından beri hiçbir şekilde kendi stratejisini uygulamadı. Başkalarının stratejilerine, başkalarının hedeflerine hizmet etti. Türkiye kendi hedeflerine hizmet ederse, bunu başarır diyorum. Buna güvenim var.

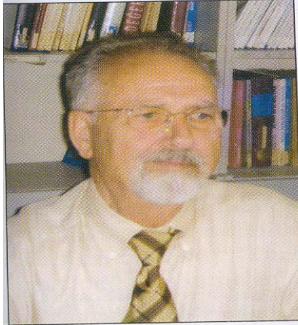
Prof. Dr. Cevat Sarıkamış: Arkadaşlar toplantımıza katıldığınız için hepinize ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Çok güzel bir toplantı oldu. Bir başka MUFAD toplantısında görüşmek üzere.

Yuvarlak masa toplantısına katılanlar toplu halde.

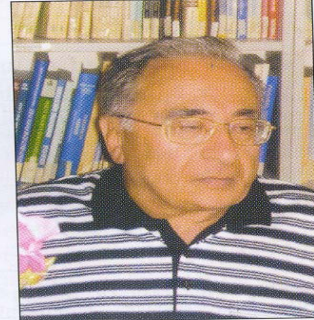
Prof. Dr. Cevat Sarıkamış toplantıyı yönetti.

Prof. Dr. Özer Ertuna

Dr. Öztin Akgüç

Prof. Dr. İzzettin Önder